

Bláhová, Marie

Osudy Zbraslavské kroniky

Studia historica Brunensia. 2015, vol. 62, iss. 1, pp. [143]-154

ISSN 1803-7429 (print); ISSN 2336-4513 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/134668>

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MARIE BLÁHOVÁ

OSUDY ZBRASLAVSKÉ KRONIKY¹

Abstract:

The author follows the manuscript tradition of the Chronicle of Zbraslav and its reception in the historiography of the Late Middle Ages and early modern era. She claims that although the first part of the chronicle would sometimes be copied at the end of the 15th century and in the 16th century, the Chronicle of Zbraslav was not known to the authors of historical works. The only exception was found in the Cistercian environment, where the only manuscript of the whole chronicle known today was transcribed in 1393. The existence of the Chronicle of Zbraslav was pointed out for the first time by Marquard Freher in 1602, when he published its second book based on an autograph stored that time in the Bibliotheca Palatina in Heidelberg. The full text of the Chronicle wasn't discovered until after 180 years by J. P. Cerroni. Gelasius Dobner published it in 1782 in the fifth volume of the Monumenta historica Bohemiae.

Key words:

Chronicle of Zbraslav, Peter of Zittau, Francis of Prague, Wenceslaus Hájek of Libočany, Marquard Freher, Bohuslav Balbín, J. P. Cerroni, Gelasius Dobner, manuscripts

Někdy v prvních měsících roku 1338 odložil jeden z nejvýznamnějších historiků českého středověku, třetí zbraslavský opat Petr, pocházející ze Žitavy, definitivně pero, když učinil poslední zápis do kroniky, kterou před čtyřia-dvaceti lety převzal po svém předchůdci, zbraslavském opatu Otovi.² Byla to

¹ Tato studie vznikla v rámci Programu rozvoje vědních oblastí na Univerzitě Karlově č. P12, Historie v interdisciplinární perspektivě, podprogram „Fontes. Prameny k českým dějinám“.

² Edice: *Petra Žitavského kronika zbraslavská*. In: *Prameny dějin českých – Fontes rerum Bohemicarum (= FRB) IV*. Ed. J. Emler. Praha 1884, s. 1–337. Dosud nejdůkladnějším

podrobná zpráva o uložení ostatků a o umístění pamětní desky v obnoveném kostele sv. Ondřeje na Starém Městě pražském, nad nímž měl zbraslavský klášter patronátní právo,³ v únoru 1338. *Zbraslavská kronika* začíná dobou vlády Přemysla Otakara II., podrobně líčí vládu Václava II., nástup Jana Lucemburského na český trůn, události jeho vlády a soudobé události v Evropě až do roku 1338. Asi od roku 1315, kdy dospěl v psaní kroniky do své současnosti, psal již Petr Žitavský vlastně anály, nikoli kroniku.⁴ *Zbraslavská kronika* vyniká bohatými a většinou spolehlivými informacemi, kvalitním literárním zpracováním, především však neobvyklým rozhledem svého druhého autora, Petra Žitavského, který spisu dodal evropský rozměr. Kronika tedy měla všechny předpoklady pro to, aby se stala poučnou četbou středověkých intelektuálů, především však všech příštích historiků.

O její rozšíření mezi kolegy se staral sám autor. Dokončenou první knihu kroniky nechal nejspíše opsat v klášterním skriptoriu a rozeslat svým kolegům a spřízněným institucím, zcela jistě šestnáctému opatu waldsaského kláštera Janovi III. z Lokte (1310–1323), na jehož výzvu se ujal pokračování v kronice Oty Durynského,⁵ a také mateřskému klášteru sedleckému. Jejich prostřednictvím bylo dílo opisováno v následujících staletích jako *Život Václava II.*⁶ Jindy naopak zaujal Václavův otec Přemysl Otakar II.

spisem o *Kronice zbraslavské* a jejich autorech je studie Václava Novotného zařazená jako *Úvod* in: *Kronika zbraslavská*. Překlad J. V. Nováka. Úvodem a poznámkami opatřil V. Novotný. Praha 1905, s. VII–LXXII. Dále srov. B l á h o v á , Marie: *Chronicon Aulae Regiae*. In: *Encyclopedia of the Medieval Chronicle* (= EMC). Ed. R. G. Dunphy. Leiden – Boston 2010, s. 301–302. O tom, že zápis mohl být zapsán do kroniky téměř současně nebo jen s malým zpožděním, svědčí způsob, kterým Petr Žitavský zaznamenával (téměř) současné události. Podle zjištění Johanna Losertha, Josefa Emlera a Václava Novotného zapisoval některé zprávy hned, některé s větším odstupem podle průběžných poznámek, zřejmě podle toho, kdy se dostal k práci na kronice. Srov. N o v o t n ý , V.: *Úvod*, s. LIX–LXV (zvl. závěr na s. LXV).

³ Kostel stál v dnešní ulici Karoliny Světlé, byl zbořen v roce 1874. Srov. V l í č e k , Pavel a kol.: *Umělecké památky Prahy*. Staré Město – Josefov. Praha 1996, s. 246; C h a r v á t o v á , Kateřina: *Dějiny cisterckého řádu v Čechách, 1142–1420 II*. Kláštery založené ve 13. a 14. století. Praha 2014, s. 262.

⁴ Srov. N o v o t n ý , V.: *Úvod*, s. LVII.

⁵ Srov. *Petra Žitavského kronika zbraslavská*, s. 3n.

⁶ Jako *Cronica de vita serenissimi principis domini et domini Wenceslai Bohemie et Polonie regis incliti fundatoris monasterii Aule Regie per dominos abbates, videlicet Ottonem et Petrum compilata*, je kronika uvedena ve fürstenberském rukopisu z 15. století (dnes Württembergische Landesbibliothek Stuttgart, Cod Don 697, f. 127r. K tomu srov. B a r a c k , Karl August: *Die Handschriften der Fürstlich-Fürstenbergischen Hofbibliothek zu Donaueschingen*. Tübingen 1865, přetisk Hildesheim – New York 1974, s. 481–483). V roudnickém rukopisu, který byl opisován ve druhé polovině roku 1564 a dokončen na počátku roku 1565 podle předlohy z doby autoro-

a ve vyprávění Oty Durynského a Petra Žitavského byla zvýrazněna jeho osobnost.⁷ Ukončená první kniha kroniky tak žila vlastním životem.

Petr Žitavský však sepsáním první knihy spis neodložil, ale pokračoval v něm dále druhou knihou kroniky. Nyní již pravidelně chronologicky zapisoval soudobé události, vkládal k nim informace, které získal od svých zpravodajů, a text dále upravoval.⁸ Před návratem královny Karla do Čech druhou knihu ukončil a *o novém králi začal novou chronografii*.⁹ Třetí kniha zahrnuje události od roku 1333 do počátku roku 1338.

Opat Petr již neměl možnost postarat se o zveřejnění celého spisu. Zemřel možná již na počátku následujícího roku (poslední zpráva o něm se vztahuje k 13. lednu 1339). Přesto mniši zbraslavského kláštera, možná i Petrův nástupce v úřadě Kristián z Lamberka (opatem 1339–1340), se postarali o to, aby se s kronikou mohli seznámit také členové mateřského konventu, tedy mniši sedleckého kláštera. O tom, že dílo Petra Žitavského neleželo bez užitku v klášterní knihovně, svědčí i skutečnost, že ještě po více než padesáti letech byla celá kronika, byť poněkud nepozorně, zato úhledně, přepsána a doplněna i několika iluminacemi.¹⁰

vy, začíná text slovy *Prologus in vitam domini Wenceslai serenissimi regis Bohemiae et Poloniae* (srov. P a l a c k ý , František: *Ocenění starých českých dějepisců*. Přel. a pozn. opatřil J. Charvát. Dílo F. Palackého I. Praha 1941, s. 177).

⁷ *Incipit Cronica Ottakari regis Bohemie fundatoris Sancte Corone, quam fecit Dominus Petrus Abbas Aulae Regiae*. Srov. Knihovna Národního muzea v Praze, sign. VIII F 49, f. 157v z druhé třetiny 15. století, a jeho opisy: V Rakouské národní knihovně, č. 7912, f. 1r, jde o rukopis 18. století, který pochází z Česko-rakouské dvorské kanceláře – předchozí sign. Cod. Ser. n. 2157, nový katalog srov. <http://data.onb.ac.at/rec/AL00171741>, citováno 31. 1. 2015. Druhý jeho opis rovněž z 18. století byl uložen v knihovně Rajhradského benediktinského kláštera. Na vyprávění o Přemyslu Otakarovi II. navazuje výklad o Václavovi II. až do jeho smrti.

⁸ K způsobu práce Petra Žitavského, který lze sledovat na dochovaném autografu druhé knihy kroniky, srov. B l á h o v á , Marie: *Dílno středověkého historika*. (Způsob práce Petra Žitavského). In: Piśmiennictwo Czech i Polski w średniowieczu i we wczesnej epoce nowożytnej. Pod red. A. Barciaka i W. Iwańczaka. Katowice 2006, s. 11–33; t á ž : *Sic et ego ea, que vidí, que certissime cognovi ruditer conscribere laborabo*. (Zur Arbeitsweise Peters von Zittau). In: *Chronicon Aulae Regiae – Die Königsaal-Chronik. Eine Bestandsaufnahme*. Hg. von S. Albrecht (Forschungen zur Geschichte und Kultur der böhmischen Länder, Bd. 1). Frankfurt am Main 2013, s. 95–107.

⁹ ... *Igitur de rege Boemie novo novam cronographiam incipiam ...* (Petra Žitavského kronika zbraslavská III, předmluva, s. 317).

¹⁰ Rukopis je uložen ve Státním okresním archivu Jihlava, Městská správa Jihlava do roku 1848, Úřední knihy a rukopisy, i. č. 692. Popis podává H o f f m a n n , František: *Soupis rukopisů Státního okresního archivu v Jihlavě*. Jihlava 2001, č. 10, s. 30–36. Do Jihlavy se rukopis dostal za husitství. Srov. zde níže.

Hlavním zdrojem šíření informací shromážděných Otou Durynským a Petrem Žitavským však byl zbraslavský klášter. Ve druhé polovině dvacátých let 14. století (po roce 1326) byla první kniha *Zbraslavské kroniky* použita jako jedna z předloh kompilace známé jako *Výpisy z různých kronik*.¹¹ Kompilace byla s největší pravděpodobností sepsána ve zbraslavském klášteře.

Nedlouho po smrti Petra Žitavského, na počátku čtyřicátých let 14. století, poskytli Zbraslavští kroniku rektoru školy na Vyšehradě a penitenciáři pražského biskupa Jana IV. z Dražic Františkovi, jenž na pokyn pražského biskupa podle ní psal *druhý výklad Kroniky pražské*.¹² *Zbraslavská kronika* byla hlavním pramenem Františka Pražského od třetí kapitoly první knihy jeho kroniky, kde jsou zachyceny *činy krále Přemysla*.¹³ František Pražský text *Zbraslavské kroniky* podstatně zestručnil, soustředil ho k českým dějinám, vynechal většinu veršů, vypustil většinu zpráv o sedleckém a zbraslavském klášteře a o cisterciáckých vůbec, výrazně omezil zprávy o mimočeských událostech s výjimkou těch, které souvisely s událostmi v Čechách nebo s osudy českého panovníka, potlačil roli cisterciáků v politických událostech, naopak zvýraznil úlohu české šlechty a biskupa Jana IV. z Dražic, jemuž první recenzi své kroniky věnoval.¹⁴ Místy doplnil informace, které

-
- 11 Srov. *Výpisy z rozličných kronik s několika zápisy zbraslavskými*. In: FRB IV, s. 341–344. Pojednání o prameni, *Výpisky z rozličných kronik s několika zápisy zbraslavskými*, tamtéž, s. XVII. Dalšími prameny byla zřejmě dnes neznámá kompilace z *Chronicon pontificum et imperatorum* Martina Opavského, z Klosterneuburských análů, cisterciáckých análů, pravděpodobně i z *Kosmovy kroniky* a jejich pokračování.
- 12 *Incipit prologus secundi tractatus cronice Pragensis ...* Srov. *Chronicon Francisci Pragensis – Kronika Františka Pražského*. Ed. J. Zachová. Prameny dějin českých. Nová řada I. Praha 1997, s. 1. Ke *Kronice Františka Pražského* srov. Z a c h o v á , Jana: *Die Chronik des Franz von Prag*. Inhaltliche und stilistische Analyse. AUC philol., Monogr. LIII. Praha 1974; B l á h o v á , Marie: *Francis of Prague*. In: EMC, s. 632–633.
- 13 *De actibus regis Przemysl*, in: *Chronicon Francisci Pragensis*, s. 8–10; *Petra Žitavského kronika zbraslavská I*, 2–5, s. 9–12.
- 14 Srov. *Chronicon Francisci Pragensis I*, prologus, s. 1n. K úpravě textu *Zbraslavské kroniky* srov. K n o l l , Joseph Leonard: *Mittelpunkte der Geschichtsforschung und Geschichtsschreibung in Böhmen und Mähren, als Einleitung in die sieben Bücher Mährischer Geschichte*. Archiv der Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunst. Montag den 15. Jänner 1821, s. 25 (... *der Domherr sey nur der Abkürzer und Zusammenzieher der Schriften des Abtes*); P a l a c k ý , F.: *Ocenění*, s. 192–200; B l á h o v á , Marie: *Kronika Františka Pražského*. In: *Kroniky doby Karla IV.* Přel. M. Bláhová – J. Pavel – J. Zachová. Praha, 1987, s. 565; A n t o n í n , Robert: *Chronicon aulae regiae – neúspěšný pokus o ustavení oficiální paměti na poslední Přemyslovce*. In: *Memoria et damnatio memoriae ve středověku*. Ed. P. Węcowski – M. Nodl. Colloquia mediaevalia Pragensia 15. Praha 2014, s. 97, 101.

získal z jiných zdrojů.¹⁵ Pokud jde o druhou knihu kroniky, měl František Pražský zjevně k dispozici Petrův autograf. Nasvědčuje tomu převzetí textu, který Petr Žitavský dodatečně zrušil, navíc pouze té jeho části, kterou i po škrtech a radýrování lze ještě dnes přečíst, do *Kroniky Františka Pražského*.¹⁶ V jaké podobě měl František Pražský k dispozici zbývající knihy *Zbraslavské kroniky*, nelze již zjistit.¹⁷

Zbraslavskou kroniku používal František Pražský i při přepracování třetí knihy své kroniky do druhé recenze věnované Karlovi IV.¹⁸ František Pražský byl ovšem zřejmě na dlouhou dobu jediný, kdo používal *Zbraslavskou kroniku* jako historický pramen. Pražský kanovník a třetí ředitel stavby pražské katedrály Beneš Krabice z Veitmile, autor *Kroniky Pražského kostela*, v níž vyprávěním o událostech roku 1283 navázal na *Druhé pokračování Kosmovo*, protože *mnozí významní muži zaneprázdněni jinými důležitějšími věcmi, opomněli psát pražskou kroniku od časů krále Otakara*,¹⁹ a dovedl ji do roku 1374, čerpal informace z *Kroniky Františka Pražského*, „dcery“ *Kroniky zbraslavské*, jak *Kroniku Františka Pražského* nazval Josef Emler.²⁰ Jan Marignola²¹ ani Přibík Pulkava z Radenína²² *Zbraslavskou kroniku* nepoužívali a nejspíše ani neznali.²³

¹⁵ Srov. B l á h o v á , M.: *Kronika*, s. 565.

¹⁶ *Chronicon Francisci Pragensis II*, 4, s. 93n. Srov. B l á h o v á , M.: *Dílina středověkého historika*, s. 18n., 28 a 31; K u b i n o v á , Kateřina: *Potom král, jakoby se už přetrhla otěž rozumu...* Jedno místo z autografu Petra Žitavského. In: Ve znamení zemí Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Lenky Bobkové, CSc. Red. L. Březina – J. Konvičná – J. Zdichynec. Praha 2006, s. 542n.

¹⁷ Nebylo nutné, aby byl v Pražském kostele ucelený exemplář rukopisu obsahující text celé kroniky, jak předpokládá A n t o n í n , R.: *Chronicon aulae regiae*, s. 101. František Pražský si mohl rukopis pouze vypůjčit, navíc text nemusel být přepsán v jedné knize. Naznačuje to užití druhé knihy *Zbraslavské kroniky*, která asi nebyla přepsána do „definitivního“ rukopisu, ale František Pražský měl k dispozici autograf s Petrovými škrty (srov. též zde níže). František Pražský také nenavazoval na *Druhé pokračování Kosmovo*, jak tvrdí R. Antonín, tamtéž, ale začíná vyprávěním o Václavovi I., navíc inspirovaným *Staročeskou kronikou* tzv. *Dalimila*.

¹⁸ Srov. B l á h o v á , M.: *Kronika*, s. 565.

¹⁹ Srov. *Kronika Beneše z Weitmile*. In: FRB IV, s. 512; česky: *Kroniky doby Karla IV.*, s. 222. K autorovi a kronice srov. B l á h o v á , Marie: *Beneš Krabice of Weitmil*. In: EMC, s. 166.

²⁰ Srov. předmluva Josefa Emlera k *Výpisům z různých kronik*, in: FRB IV, s. XVII.

²¹ *Kronika Jana z Marignoly*. In: FRB III. Ed. J. Emler. Praha 1882, s. 485–604. Srov. B l á h o v á , Marie: *John of Marignolli*. In: EMC, s. 934–935.

²² *Kronika Pulkavova*. In: FRB V. Ed. J. Emler – J. Gebauer. Praha 1893. Srov. B l á h o v á , Marie: *Pulkava of Radenin, Přibík*. In: EMC, s. 1246–1247.

²³ Rovněž A n t o n í n , R.: *Chronicon aulae regiae*, s. 101–106.

Petra, opata kláštera zbraslavského, pak zmiňuje mezi svými prameny až Václav Hájek z Libočan ve třicátých letech 16. století.²⁴ Z Hájkovy podání není sice zřejmé, zda používal skutečně *Zbraslavskou kroniku* nebo *Kroniku Františka Pražského*. Seznam pramenů ovšem dokládá, že znal alespoň jméno opata (vedle zbraslavského opata Petra jmenuje ovšem Václav Hájek z Libočan mezi autory svých pramenů také zbraslavského opata Konráda, o jehož literární činnosti není nic známo). Rukopis, z něhož by Václav Hájek z Libočan čerpal, pokud měl k dispozici opravdu *Zbraslavskou kroniku*, nelze ovšem identifikovat. Jisté však je, že Hájkův pramen neměl větší ohlas, možná proto, že Hájkovy informace obecně nebudily přílišnou důvěru.²⁵ *Zbraslavská kronika* byla mezi historiky pozdního středověku a na počátku novověku v podstatě neznámá. Události z doby vlády Václava II. a Jana Lucemburského byly vesměs líčeny podle *Kroniky Františka Pražského*. *Zbraslavská kronika* upadla, snad mimo cisterciácké řeholní prostředí, v zapomnění. Objevila se dokonce i vážně míněná hypotéza, že František Pražský *Zbraslavskou kroniku* zničil, aby nevyšlo najevo jeho plagiátorství. Proto ji prý nemohl nikdo znát.²⁶

Až v roce 1602 vydal německý právník, historik, politik a diplomat Marquard Freher (26. 7. 1565 – 13. 5. 1614)²⁷ edici historických pramenů k českým dějinám *Rerum Bohemicarum antiqui scriptores aliquot insignes, partim hactenus incogniti, qui gentis originem et progressum va-*

²⁴ Srov. Václav Hájek z Libočan, *Kronika česká*. Praha 2014, s. 32.

²⁵ Ostře kritický výrok na Hájkovu adresu z pera neznámého historika z konce 16. století, který navíc Hájka obvinil, že spálil prameny, které měl k dispozici, otiskl D o b r o v s k ý , Josef: *Literarische Nachrichten von einer auf Veranstaltung der böhm. Gesellschaft der Wissenschaften im Jahre 1792 unternommenen Reise nach Schweden und Rußland*. Prag 1796, s. 63, přetiskl P a l a c k ý , F.: *Ocenění*, s. 299n.

²⁶ P e s c h e c k , Christian Adolph: *Petrus von Zittau, Abt zu Königsaal in Böhmen, ums Jahr 1300*. Nebst Proben aus seinem historischen Werke als Beiträgen zur deutschen Kulturgeschichte. Beiträge zur deutschen Culturgeschichte, aus den Tagen Kaiser Rudolphs von Habsburg, Heinrichs von Luxemburg und Ludwigs des Baiern. Zittau – Leipzig 1823, s. 30.

²⁷ K osobnosti a dílu tohoto předního heidelberského humanisty srov. S c h w a n , Brigitte: *Das juristische Schaffen Marquard Frehers, 1565–1614*. Speyer 1984; S t r o h m , Christoph: *Weltanschaulich-konfessionelle Aspekte im Werk Heidelberger Juristen IV. Marquard Freher*. In: Späthumanismus und reformierte Konfession. Theologie, Jurisprudenz und Philosophie in Heidelberg an der Wende zum 17. Jahrhundert. Ed. Ch. Strom – J. S. Freedman – H. J. Selderhuis. Tübingen 2006, s. 343–347; K ü h l m a n n , Wilhelm – H a r t m a n n , Volker – E l K h o l i , Susan: *Die deutschen Humanisten*. Dokumente zur Überlieferung der antiken und mittelalterlichen Literatur in der Frühen Neuzeit I. Die Kurpfalz I, 1. Marquard Freher. Turnhout 2005 (včetně podrobné bibliografie). Stručně B l á h o v á , Marie: *Marquard Freher*. In: Biografický slovník českých zemí 18, v tisku.

*riasque regni vices et regum aliquorum vitam resque gestas peculiariter, Hussitarum denique sectae historiam et professionem litteris tradiderunt.*²⁸ Po neúplném textu Kosmovy *České kroniky* a po *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* v edici otiskl druhou knihu *Zbraslavské kroniky* Petra Žitavského obsahující vyprávění o letech 1317–1333.²⁹ Marquard Freher neuvedl předlohy otištěných pramenů. Pouze na titulním listu edice je uvedeno *Ex bibliotheca C. V. Marquardi Freheri, Consilarii Palatini*, což lze nejspíše chápat tak, že si Marquard Freher opatřil nejprve opisy těchto pramenů uložených v různých jemu dostupných knihovnách a podle těchto exemplářů „své knihovny“ připravil edici. Lze na to usuzovat již proto, že předlohou Freherovy edice *Kosmovy kroniky* byl rukopis městské knihovny ve Štrasburku, kam přišel z kláštera sv. Maura v Alsasku, nikoli rukopis z Freherovy knihovny.³⁰ Předlohou edice druhé knihy *Zbraslavské kroniky* byl nepochybně její autograf uložený tehdy v knihovně falckrabí rýnských v Heidelbergu, kde také působil Marquard Freher. *Bibliotheca Palatina* tehdy patřila k nejbohatším a největším evropským knihovnám. Marquard Freher jako vysoký činitel a historik heidelberského dvora – od roku 1597 byl *radou a služebníkem* falckých kurfiřtů, v roce 1588 byl za své služby pro Falc nobilitován – měl do knihovny volný přístup. Navíc knihovníci Palatiny, vesměs přední učenci své doby, patřili k jeho přátelům. Marquard Freher měl ovšem i sám dobře vybavenou knihovnu a také sbírku starožitností.

Jak se autograf Petra Žitavského dostal do knihovny falckých kurfiřtů, není známo. Rukopisy převážené po porážce Fridricha Falckého na Bílé Hoře a po dobytí Heidelbergu Tillyho armádou 15. září 1622 v roce 1623

28 *Joh. Dubravii ... historiae Bohem. commentarii...* In: *Rerum Bohemicarum antiqui scriptores aliquot insignes, partim hactenus incogniti...* Ex bibliotheca C. V. Marquardi Freheri, Consilarii Palatini. Hanoviae 1602. K tomuto dílu srov. K ü h l m a n n , W. et al.: *Die deutschen Humanisten*, s. 324–331. Knihu Marquard Freher dedikoval Mikuláši VIII. Kryštofovi, knížeti z Radziwila (1549–1616), když Radziwil během návštěvy na falckém Neckaru projevil zájem o Freherovo dílo. Freher dedikaci zdůvodnil také tím, že autoři děl otištěných v edici často zmiňují Poláky a že Češi a Poláci jsou blízcí příbuzní. Srov. též K ü h l m a n n , W. et. al.: *Die deutschen Humanisten*, s. 125–127.

29 *Chronica Aulae Regiae, coenobii eo nomine in Bohemia: de Iohanne Rege Bohemiae et sub eo in regno, nec non in Germania actis, ab anno MCCCXVII usque ad annum MCCCXXXIII, accuratam historiam continens, Opus mancum: cuius prima et tertia pars, media tantum superstite, desideratur.* In: *Rerum Bohemicarum antiqui scriptores*, s. 23–85.

30 Srov. B r e t h o l z , Bertold: *Einleitung*. In: *Cosmae Pragensis Chronica Boemorum*. Hg. von B. Bretholz unter Mitarbeit von W. Weinberger. MGH SRG NS II. Berlin 1923, s. LXVII.

do Říma, kde byly uloženy ve Vatikánské knihovně,³¹ byly zbaveny desek, takže případné poznámky o uložení rukopisu, eventuálně o změnách majitelů, které mohly být na předešlé, jsou nenávratně ztraceny. Jen hypoteticky se lze domnívat, že rukopis opustil Čechy za husitské revoluce, někdy po dobytí zbraslavského kláštera husity 10. srpna 1420.³² Pokud byl spolu s ostatními zbraslavskými knihami a s pokladem na začátku husitské revoluce ukryt na Karlštejně, což je pravděpodobné, prodal ho nejspíše Zikmund nebo hradní purkrabí s ostatními cennými předměty.³³ Kdyby se snad dostal do Waldsas, kde již byla první kniha *Zbraslavské kroniky*, byl by po sekularizaci waldsaského kláštera společně s ostatními knihami waldsaské knihovny nejspíše převezen právě do Heidelbergu.³⁴ Falčtí kurfiřti však sháněli knihy po celé Evropě,³⁵ takže se rukopis mohl dostat do Palatiny i jinou cestou.

Ve vydání druhé knihy *Zbraslavské kroniky* Marquard Freher respektoval škrty Petra Žitavského. Například pasáž o zkaženosti Jana Lucemburského, kterou Petr Žitavský v autografu přeškrtl, ve Freherově edici není.

³¹ K heidelberské knihovně a jejímu převozu do Říma srov. Z a n e l l i , Domenico: *La biblioteca Vaticana dalla sue origine al fino al presente*. Roma 1857, s. 50–54; T h e i n e r , Augustin: *Schenkung der Heidelberger Bibliothek durch Maxmilian I. Herzog und Kurfürsten von Bayern an Papst Gregor XV und ihre Versendung nach Rom*. München 1844; B ä h r , Johann Christian Felix: *Zur Geschichte der Wegführung der Heidelberger Bibliothek nach Rom im Jahre 1623*. Heidelberger Jahrbücher der Literatur 65, 1872, s. 481–519; S t e v e n s o n S e n i o r , Henricus: *Praefatio*. In: *Codices manuscripti Palatini Graeci Bibliothecae Vaticanae descripti* preside I. B. Cardinali Pitra, recognovit et digessit Henricus Stevenson Senior. Romae 1885, s. XVII–XXXVI; M a z z i , Curzio: *Leone Allaci e la Palatina di Heidelberg I–2*. Roma 1891–92, Bologna 1893; M i t t l e r , Elmar: *Raub oder Rettung*. H 12 u. H 2 Wegführung. In: *Bibliotheca Palatina. Katalog zur Ausstellung vom 8. Juli bis 2. November 1986, Heiliggeistkirche Heidelberg*. Textband. Ed. E. Mittler. Heidelberg 1986, s. 458–460.

³² Srov. C h a r v á t o v á , K.: *Dějiny cisterckého řádu II*, s. 218.

³³ Srov. tamtéž, s. 284n. Kláštery v Čechách se na počátku revoluce snažily ochránit své cennosti a knihovny. Srov. H l a v á č e k , Ivan: *Die böhmischen Zisterzienserbibliotheken in und nach dem Wirren der hussitischen Revolution*. In: *Die Zisterzienser und ihre Bibliotheken. Buchbesitz und Schriftgebrauch des Klosters Alzella im europäischen Vergleich*. Hg. von T. Graber – M. Schattkowsky. Leipzig 2008, s. 369–387. Například mateřský klášter Zbraslavi, Sedlec, převezl svoji studijní knihovnu do Klosterneuburgu v Dolních Rakousích, klenoty a liturgické knihy do Jihlavy, kde byly uloženy na radnici. K tomu srov. zde níže.

³⁴ Srov. S t e v e n s o n S e n i o r , H.: *Praefatio*, § 10, s. XXIX.

³⁵ Srov. tamtéž, s. XXIII–XXIX; *Bibliotheca Palatina. Katalog ... Textband, passim*.

Po slovech ... *consilium iniquum disiunxit* ... následuje hned kapitola VII. o kulatém stole krále Jana.³⁶

Freherovo vydání, které upozornilo na významný pramen, ale také na skutečnost, že existoval jeho širší text, vzbudilo zájem především českých historiků. Bohuslav Balbín vyjádřil ve svém spisu *Diva Montis sancti* z roku 1665 lítost nad touto ztrátou a domníval se, že dílo mohlo být zničeno při požáru kláštera za husitství. Stejný názor sdílel o více než sto let později Gelasius Dobner, který prý kroniku třicet let marně hledal.³⁷ Nevšiml si však, že v *Epitome historica rerum Bohemicarum* z roku 1677 Bohuslav Balbín uváděl *Zbraslavskou kroniku* jako jeden z pramenů svého vyprávění, a to i s přesnými čísly kapitol první knihy.³⁸ Zřejmě někde našel některý z rukopisů první knihy kroniky, ale v *Epitome* se k tomu nevyjadřuje. Gelasius Dobner chtěl *Zbraslavskou kroniku* vydat v pátém svazku *Monumenta historica Bohemiae*, ale v různých knihovnách a v dílech pozdějších autorů našel jen zlomky, z nichž nejrozsáhlejší byl výtah z první knihy kroniky nazvaný *Cronica Ottakari regis Bohemie fundatoris sancte Corone, quam fecit dominus Petrus abbas Aule regie*, v rukopisu, jehož majitelem tehdy byl plzeňský radní Fabián Stehlik z Čeňkova a Treustadtu (1727–1791).³⁹ Gelasius Dobner proto připravil edici *Chronicon Aulae regiae restitutum* z tohoto rukopisu, z druhé knihy *Zbraslavské kroniky* vydané Freherem a z fragmentů, které našel u jiných autorů.⁴⁰

³⁶ Srov. *Rerum Bohemicarum antiqui scriptores*, s. 29; k tomu *Petra Žitavského kronika zbraslavská*, s. 251, kde je tato pasáž otištěna.

³⁷ Srov. D o b n e r , Gelasius: *Observationes praeviae in Chronicon Aulae Regiae*. In: *Monumenta historica Boemiae nusquam antehac edita* V. Collegit Gelasius Dobner. Praegae 1784, s. 1n. Srov. též K n o l l , J. L.: *Mittelpunkte der Geschichtsforschung*, s. 25; P e s c h e c k , Ch. A.: *Petrus von Zittau*, s. 29.

³⁸ Srov. *Epitome historica rerum Bohemicarum ob venerationem christianae antiquitatis et prime in Bohemia collegialis ecclesiae honorem, Boleslaviensem historiam placuit appellare authore Bohuslao Balbino*. Praegae MDCLXXVII, například s. 293, 300 (kap. 63 *Zbrasl. kroniky*; obsah – vybavení na korunovaci Václava II. odpovídá 63. kapitole první knihy *Zbraslavské kroniky*. I když stejné informace uvádí také František Pražský, číslo kapitoly ukazuje na použití *Zbraslavské kroniky*), 305 (kap. 80 – pohřeb Václava II. rovněž odpovídá *Zbraslavské kronice* I, 80), 306. Srov. též P e l i k á n , Josef: *Balbínovy pomůcky a prameny*. Příspěvek k studiím o Balbínově vlastivědě. Praha 1936, s. 65.

³⁹ Stehlikovský rukopis obsahující středověké bohemiální historiografické texty je nyní uložen v Knihovně Národního muzea v Praze, sign. VIII F 49; výtah ze *Zbraslavské kroniky* je na f. 157v–181v.

⁴⁰ Srov. D o b n e r , Gelasius: *Observationes praeviae*, s. 2n.; P e s c h e c k , Ch. A.: *Petrus von Zittau*, s. 29.

Vydání tohoto textu se však neuskutečnilo. Na Gelasia Dobnera totiž čekalo příjemné překvapení. Dříve než stačil připravený text vydat, v dubnu 1782 dostal od svého přítele, prvního profesora českého jazyka a literatury na vídeňské univerzitě Josefa Valentina Zlobického⁴¹ zprávu, že jeho mladší přítel, Jan Petr Cerroni, tehdy sekretář Administrace státních statků ve Vídni, současně nadšený historik a sběratel historických pramenů, našel na své cestě v archivu jihlavského magistrátu nádherný exemplář celé *Zbraslavské kroniky*. Byl to opis pořizený v roce 1393 za opata Václava pro sedlecký klášter. První knihu psal Petr Břichatý z Krakova (*Petrus Bewchil de Cracovia*), druhou a třetí jiný pisář. Do bezpečnější Jihlavy byl rukopis nejspíše odvezen spolu s dalšími cennostmi, klenoty, privilegii a bohoslužebnými knihami sedleckého kláštera na počátku husitské revoluce a zůstal tam zřejmě i po vyzvednutí většiny cenností.⁴²

Gelasius Dobner poděkoval za zprávu dopisem z 28. dubna 1782.⁴³ Současně vyjádřil přesvědčení, že vzhledem k tomu, že má v Jihlavě dobré známé a příbuzné, nebude pro něho problém si vypůjčit rukopis nebo alespoň získat přesný opis kroniky a vydat celou kroniku v připravovaném pátém svazku *Monument*.⁴⁴ Současně požádal pisatele, aby o rukopisu neinformoval *pana Pelzela*. Jihlavský magistrát skutečně poslal rukopis Dobnerovi do Prahy a ten mohl připravit celý text pro pátý svazek *Monument*. V dopisu z 29. října 1782 oznamoval Zlobickému, že opis rukopisu bude příští týden hotov a že 50 listů kroniky je již v tisku. Současně mu sdělil, že téhož dne poděkoval panu Cerronimu za nalezení cenného rukopisu.⁴⁵

Později byly nalezeny další rukopisy *Zbraslavské kroniky*, ale žádný z nich již neobsahoval celý text. Nejpozději v první čtvrtině 19. století⁴⁶ byl znám opis první knihy *Zbraslavské kroniky* uložený v roudnické lobkovické

41 O něm a o jeho odborných zájmech srov.: *Vídeňský podíl na počátcích českého národního obrození*. J. V. Zlobický (1743–1810) a současníci: život, dílo, korespondence. Vyd. J. Vintř – J. Pleskalová. Praha 2004, s. 13–100.

42 Většina předmětů byla uložena v Jihlavě až do roku 1537. Je možné, že se povědomí o příslušnosti některých předmětů do Sedlce za tu dobu ztratilo. Srov. B u r i a n , Miroslav: *Der Ursprung der Iglauer Handschrift der Chronik „Aulae regiae“, Igel-Land*. Mitteilungen der Volkskunde in der Iglauer Sprachinsel, Beilage des „Mähr. Grenzboten“, Folge 47, November 1928, s. 181–183.

43 Dopis otiskli J. Vintř a J. Pleskalová in: *Vídeňský podíl*, s. 275–277.

44 Srov. *Vídeňský podíl*, s. 276n.

45 ... so habe ich schon dem Herrn Cerroni eben heut für die Entdeckung des kostbaren Manuscripts gedankt, welche wohl in künftiger Woche im Abschreiben schon vollendet wird seyn. Srov. *Vídeňský podíl*, s. 278.

46 Věděl o něm Ch. A. Pescheck v roce 1823 (*Petrus von Zittau*, s. 31); užíval ho F. Pacláký při zpracování *Würdigung* vydané poprvé v roce 1830 (srov. *Ocenění*, s. 177).

knihovně (dnes Lobkowiczská knihovna na zámku Nelahozeves). Pochází z augustiniánského kláštera v Roudnici. Byl opsán ve druhé polovině roku 1564 a dokončen na počátku roku 1565 v Jistebnici snad podle autografu, rozhodně však podle lepší předlohy nežli používal kopista jihlavského rukopisu.⁴⁷ V roce 1827 získala Fürstenberská knihovna v Donaueschingen opis první knihy *Zbraslavské kroniky* z konce 15. století s dalšími českými historickými spisy.⁴⁸ Při své druhé cestě do Říma v roce 1837 našel František Palacký ve Vatikánské knihovně Petrův autograf druhé knihy *Zbraslavské kroniky*, který tam byl v roce 1623 převezen z Heidelbergu.⁴⁹ Nepříliš kvalitní opis druhé knihy *Zbraslavské kroniky* je dochován rovněž v opisu ze 16. století ve sborníku bohemikálních historických textů v Knihovně vévody Augusta ve Wolfenbüttelu.⁵⁰

Rukopisné dochování *Zbraslavské kroniky* je tedy poměrně chudé a nenavzděčuje většímu úspěchu díla.⁵¹ Skutečnost, že úplný text je dochován v jediném rukopisu, je poněkud zarážející. Na druhé straně tři opisy (či výpisy) první knihy vzniklé v různých místech v 15. a 16. století naznačují, že alespoň tato nejstarší verze *Zbraslavské kroniky* nebyla zcela zapomenuta a že v Čechách existoval asi větší počet jejích rukopisů, z nichž alespoň několik přežilo husitskou revoluci. Pokud jde o rukopisné dochování, není na tom ostatně lépe ani *Kronika Františka Pražského*, která sice byla využívána v historických spisech, ale obě recenze jsou dochovány celkem ve třech rukopisech.

Zbraslavská kronika měla co říci v cisterciáckém prostředí. Především sedlecký klášter se o ni zajímal již proto, že kronika obsahovala historické informace také o sedleckém klášteře, a ještě na konci 14. století si pořídil její reprezentativní opis. Mezi pozdně středověkými a raně novověkými

⁴⁷ Srov. P a l a c k ý , F.: *Ocenění*, s. 177; úvod J. Emlera, in: FRB IV, s. XVI.

⁴⁸ Srov. B r e t h o l z , B.: *Einleitung*, s. LXXVIII. Rukopis byl jako součást souboru 1370 fürstenberských rukopisů v roce 1992 prodán Bádensku-Württembersku. Dnes je rukopis uložen ve Württemberské zemské knihovně ve Stuttgartu, sign. Don 697.

⁴⁹ Srov. P a l a c k ý , František: *Literarische Reise nach Italien im Jahre 1837 zur Aufsuchung von Quellen der böhmischen und mährischen Geschichte*. Prag 1838, s. 55.

⁵⁰ Extrav. č. 154. Srov. O t t e , Wolf-Dieter: *Die neueren Handschriften der Gruppe Extravagantes 2*. Kataloge der Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel, N. R. 18. Frankfurt a. M. 1987, s. 140. K datování K a š p a r , Jaroslav: *Poznámka k datování wolfenbüttelského rukopisu české kroniky tak řečeného Beneše minority*. Archivní časopis 19, 1969, s. 220–224.

⁵¹ K úspěšnosti středověkých spisů srov. G u e n é e , Bernard: *Histoire et culture historique dans l'Occident médiéval*. Paris 1981, s. 248–299.

dějepisci příliš známa nebyla. I když se s ní zřejmě některý z nich v nějaké podobě setkal, jako možná Václav Hájek z Libočan, jistě Bohuslav Balbín, nevěšla *Zbraslavská kronika* do objevení jihlavského rukopisu a Dobnerova vydání v *Monumenta historica Bohemiae* v obecnou známost.

DIE SCHICKSALE DER KÖNIGSSAALER CHRONIK

Aufgrund der handschriftlichen Tradition und Resonanz der *Königssaaler Chronik* Ottos von Thüringen, und vor allem Peters von Zittau, in den historischen Schriften befasst sich die Autorin mit dem Wissen über diesen Text in Böhmen im späten Mittelalter und in der frühen Neuzeit. Es wird festgestellt, dass diese überaus auskunftreiche und literarisch hochwertige Schrift aus der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts nach seiner Vollendung keine entsprechende Rezeption unter den böhmischen Historikern fand. Die Ereignisse, über die sie berichtet, wurden in der Kurzversion der *Chronik* von Franz von Prag tradiert, für die die *Königssaaler Chronik* die Hauptquelle gewesen war. Die *Königssaaler Chronik* war außerhalb des Zisterziensermilieus praktisch unbekannt. Obwohl wenigstens ihr erstes Buch am Ende des 15. Jahrhunderts und im 16. Jahrhundert manchmal abgeschrieben wurde, lernte wahrscheinlich nur einer der bekannten Autoren, Wenzel Hagek von Libotschan, die *Chronik* in den dreißiger Jahren des 16. Jahrhunderts kennen. Die Lage änderte sich am Anfang des 17. Jahrhunderts, als Marquard Freher das zweite Buch der *Chronik* herausgab, dessen Autograph damals in der Bibliothek der Pfälzer Kurfürsten in Heidelberg (*Bibliotheca Palatina*) aufbewahrt wurde. Die böhmischen Geschichtsschreiber bemühten sich um die Auffindung des fehlenden Textes. Es wurden jedoch überwiegend nur Fragmente des ersten Buches entdeckt, aus denen Gelasius Dobner zur Herausgabe das Werk *Chronicon Aulae regiae restitutum* fertigstellte. Noch vor der Verwirklichung dieser Herausgabe fand Johann Peter Cerroni das gesamte Manuskript der *Chronik* im Archiv des Magistrats im Rathaus der Stadt Iglau, wo es die Zisterzienser aus Sedletz in den Anfängen der Hussitenrevolution gelagert hatten. Gelasius Dobner konnte dann im fünften Band der *Monumenta historica Bohemiae* die gesamte *Chronik* herausgeben und somit diese Quelle den Historikern zugänglich machen.